

HET ONZE-LIEVE-VROUW-HOSPITAAL TE AALST

In de topografische ontwikkeling van de stad Aalst speelt het site van het Onze-Lieve-Vrouw-Hospitaal een bijzondere rol (fig. 46, A). De plaats ligt op de noordoostelijke uitloper van een leemrug en paalt aan de linkeroever van een thans gedempte Dendermeander. Toen men daar rond 1241 een hospitaal oprichtte, werd het betreffend stuk terrein in een oorkonde, het *Zelhof* genoemd³⁶. Vermits het toponiem *Zelhof* op een *curtis* duidt, nemen we aan dat op die plaats het vronnhof van het Karolingische domein ligt, dat in de *polyptiek*³⁷ en de *descriptio villarum* van de abdij van Lobbes³⁸ als *villa Alost(a)* vermeld wordt. Op een goede 60-70 m ten westen van het site lokaliseren we de domeinkerk die aan Sint-Martinus toegewijd was (fig. 46, 1).

Uit ons onderzoek naar de topografische groei van de stad blijkt dat de *curtis* op een bepaald ogenblik omgracht wordt. In de onmiddellijke omgeving gaan handelsactiviteiten plaatsgrijpen, getuige de vlak naast het *Zelhof* gelegen vismarkt (fig. 46, 2). Rondom het versterkte vronnhof en de Sint-Martinuskerk ontwikkelde zich dan een woonagglomeratie die in de 12de eeuw het statuut van stad verwierf. Het stratennet weerspiegelt nog duidelijk de drie omwallingsfasen van de nederzetting (fig. 46, B, C, D). De bijzonderste uitbreiding greep in de 12de eeuw plaats (fig. 46, D). Toen werd een tweede markt gesticht, de huidige Grote Markt (fig. 46, 3), en legde men een nieuwe omwalling aan die de twee vorige omsloot. Tijdens de troebelen van de Tachtigjarige Oorlog diende de stad voor de laatste maal haar verdedigingssysteem grondig aan te passen door het ombouwen van de ringmuur en het aanleggen van bastions (fig. 46, E). Vermelden we tenslotte nog dat de heren van Aalst als *Pairs* van Vlaanderen medeverantwoordelijk waren voor de oostgrensverdediging van het graafschap. Hun versterking bestond uit een mote, die zich langs de rechteroever van de Dender, aan de overzijde van de stad bevond (fig. 46, 4).

Gelet op het belang van het *Zelhof* als kiemcel van de latere stad, ondernam de N.D.O. er tijdens de maanden juli-september '82 een archeologisch onderzoek. Het terrein wordt grotendeels in beslag genomen door de Stedelijke Tekenacademie en door het 17de-eeuwse Gasthuis (fig. 46, 5). De opgravingen grepen op de binnenkoeren van de respectievelijke gebouwen plaats. Aan dit onderzoek heeft het Stadsbestuur van Aalst haar medewerking verleend, waarvoor onze oprechte dank.

Het oudste archeologische niveau bleef enkel op de binnenkoer van de Tekenacademie bewaard. Het bestaat uit een glauconiethoudende, zandige laag

³⁶ F. DE POTTER en J. BROECKAERT, *Geschiedenis der Stad Aalst*, III, Gent, 1875, 63-64.

³⁷ J. WARICHEZ, *L'abbaye de Lobbes depuis les origines jusqu'en 1200*, Leuven, Paris, 1909, 188.

³⁸ ID., Une « Descriptio villarum » de l'abbaye de Lobbes à l'époque carolingienne, *Bull. Comm. roy. Hist.*, LXXVIII, 1909, 259-260.

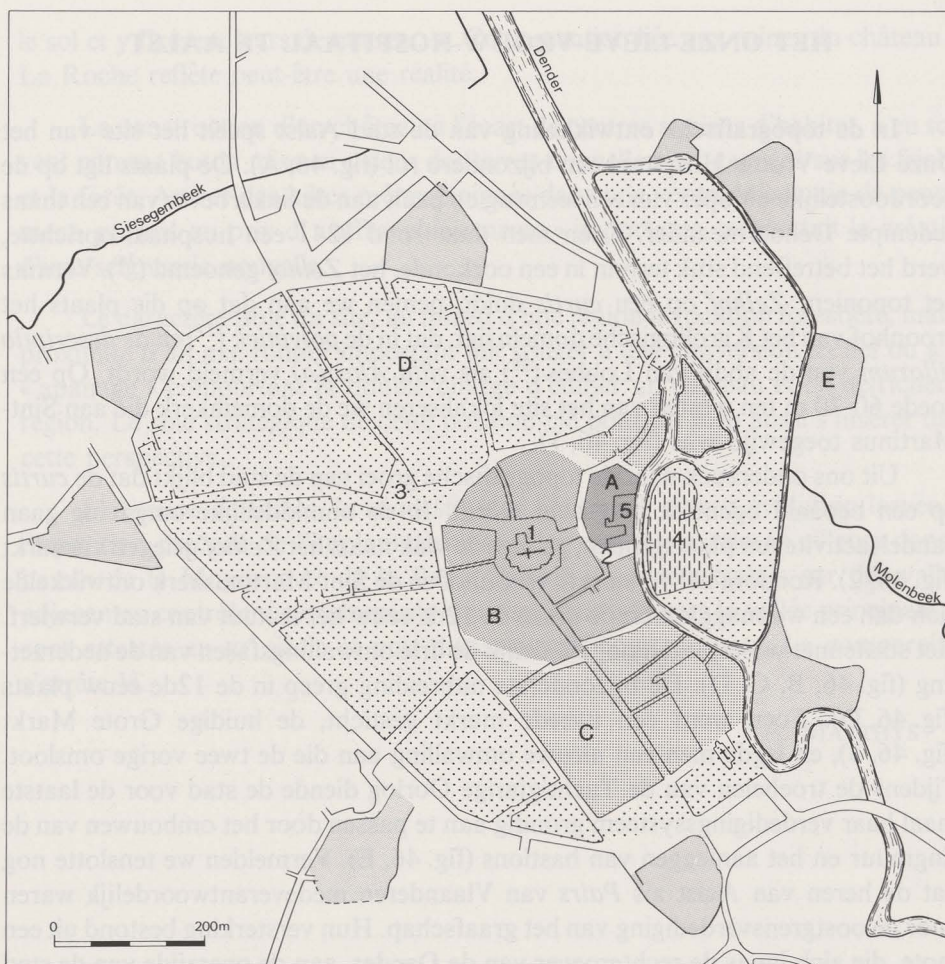

Fig. 46. Lokalisatieplan men aanduiding van de verschillende uitbreidingsfasen van de stad.

waarin silexvoorwerpen zaten, die wellicht uit het Epipaleolithicum dateren (cf. *supra*). Daar de verdere opbouw van het site het best binnen de zone van het Gasthuis te volgen is, zullen we ons voorts steunen op de kennis die daar verworven werd (fig. 47). Het oudste gegeven op de binnenhof van het Gasthuis is een humeus oud oppervlak met erin slechts enkele beenderfragmenten (fig. 48, 1). Dit niveau wordt afgedekt door een kleiige opwering van maximum 1,50 m hoogte (fig. 48, 2), waarop een dun grijsachtig laagje rust (fig. 48, 3). Deze ophogingsfase bevatte enkele grijze wandscherven. Op een bepaald ogenblik werd de voet van de opwering afgegraven en in de uitdieping die men bekam, troffen we opstaand vlechtwerk (fig. 48, 4 en 49, 1) met ernaast een rij paaltjes aan (fig. 49, 2). Tussen de twee elementen ligt een humusrijk laagje (fig. 48, 5). Hoewel het vlechtwerk en de rij paaltjes een boogvormig verloop kennen, liggen ze niet parallel aan elkaar, maar wijken uiteen, zodat hun tussenafstand, over 7 m lengte,

Fig. 47. De opgraving in de binnenkoer van het Gasthuis.

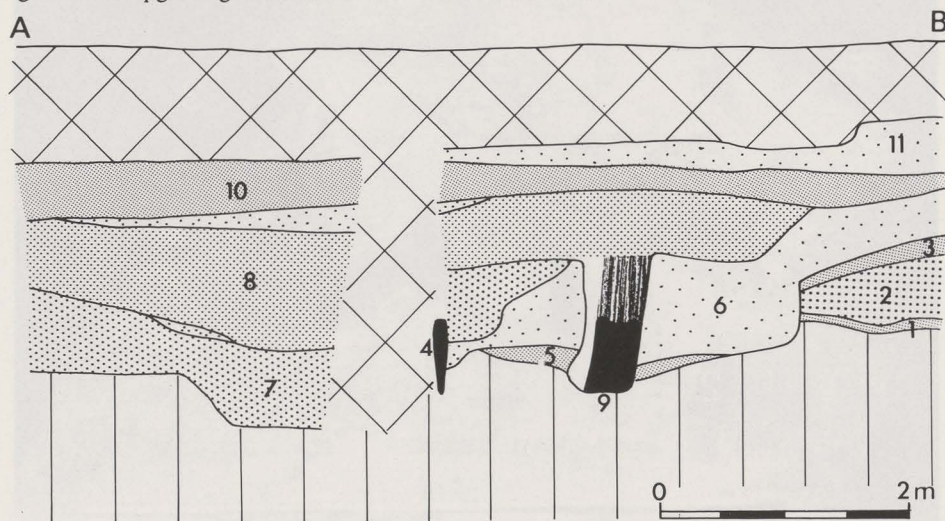

Fig. 48. Doorsnede door de binnenkoer van het Gasthuis.

van 1,25 tot 2 m varieert. De beperkte oppervlakte nl. 6,75 bij 9,50 m, waarop in de binnenhof van het Gasthuis kon gegraven worden, bemoeilijkt uiteraard de interpretatie van deze houtstructuur.

In een volgende fase werd het terrein opnieuw opgehoogd (fig. 48, 6). Hierover strekken zich een drietal looppniveaus uit (fig. 48, 7, 8, 10), die rijk aan archaeologica waren. In hoofdzaak gaat het om grijs aardewerk w.o. verscheidene stukken met radstempelpersiering. Verder zijn er o.a. fragmenten roodbeschilderde waar en Andennescherven waarvan de oudste tot periode I (1075-1175) teruggaan. We vonden ook enkele lederen schoenzolen, stukken van *tegulae* en *imbrices*, alsmede brokken roodgebrande huttenleem. Aan de twee jongste occupatielagen beantwoordden enkele paalsporen. Een grondplan herstellen is spijtig genoeg niet mogelijk. Wel bleef één van de palen gedeeltelijk bewaard (fig. 48, 9 en 49, 3). Hij neemt een interessante stratigrafische positie in, zodat hij uit dateringsoogpunt belangrijk kan zijn. Na een laatste nivellering van het terrein (fig. 48, 11) wordt het lagenpakket oversneden door een laat-middeleeuwse bouwfase van het hospitaal. Het betreft de hoek van een baksteenconstructie (fig. 47, 1) waartegen een muur aangebouwd is (fig. 47, 2).

Fig. 49. Zicht op de oudste houtconstructies.

Waren de restanten van het prehistorisch bezoek een onverwacht gegeven in het opgravingsareaal, dan geldt toch als voornaamste resultaat van het onderzoek, de archeologische bevestiging dat het site vóór de oprichting van het hospitaal rond 1241, reeds een drukke occupatie kende. De oudste dateerbare archaeologica gaan tot de 11de eeuw terug. Voor de vroegste fasen beschikken we echter over geen chronologisch waardevol materiaal. Hopelijk zal verder onderzoek in de zone ten noorden van het Gasthuis ons in dit verband betere informatie verschaffen.

D. CALLEBAUT